

razvijenog svijeta i u tom smislu još je veliki posao pred svima nama koji sudjelujemo u procesima prilagodbe Hrvatske za uključivanje u gospodarske i političke zajednice razvijenih država.”

Što se zbilo u proteklih gotovo šest godina? Stanje se bitno pogoršalo i potrebna je snažna akcija na svim razinama. Primjerice sada u istom mediju ili istom udžbeniku 1.248 jednom znači jedan cijeli, dvjesto četrdeset i osam a na drugom mjestu tisuću dvjesto četrdeset i osam. Stoga je nužno da se bez iznimke svi mediji i izdavači pridržavaju normiranog načina pisanja, a to je da se decimalne brojeve piše sa zarezom.

VELIKO SLOVO U NAZIVIMA VINA, AUTOMOBILA I LIJEKOVA

Eleonora Vuco iz Kutine poslala je Jeziku ovo pitanje: „Lijepo Vas molim da me riješite dileme vezane uz pisanje velikoga i maloga slova kod općih imenica nastalih od osobnih imena. Poznata su mi pravopisna pravila vezana uz ovu problematiku, ali mi je često vrlo teško iz teksta prepoznati kada se radi o zaštićenom imenu, a kada o općoj imenici. Navodim nekoliko primjera:

... pohrlili su počastiti se *škrletom* koji je uvijek, baš u ovo vrijeme bio najbolji.

... imao sam velikih problema s *ladom* koja je nesigurno plesala po cesti.

... ma što sam vam rekao, pa nije to *stojadin*, ipak je ovo *ford*, a kako bi tek kočio *mercedes*.

... a za pojasom je nosio dugački *colt* velika kalibra.”

Pisanje velikoga i maloga slova vječna je poteškoća i vječno pitanje pa je vrijedno odgovoriti malo opširnije.

Posebno je opasna smjernica da tako podučava samo jedna skupina nastavnika u školi, naime matematičari i fizičari. I to bez valjana objašnjenja. A pošast *sve iz dalekog svijeta* nezadrživo se širi i visokim školstvom o čemu svjedoči veliki broj sveučilišnih udžbenika.

Još jedna preporuka. Da se izbjegne zabuna potrebno je tisućice odvajati razmakom. Zato se primjerice u časopisu s kojim surađujem već 30 godina, sto tisuća dvjesto četrdeset i osam piše 100 248.

Igor Čatić

Prvo, poteškoća je u tome što je to pravopisno pitanje samo načelno, a nije konkretno. Pravopis među kategorijama koje se pišu velikim početnim slovom navodi i vlastita imena, a što je vlastito ime, ne određuje pravopis, nego struka, područje kojoj riječ pripada pa se za sve konkretne primjere rješenje i ne može tražiti u pravopisu, to rješava pisac teksta ili znalac područja kojemu pojam pripada.

Drugo, jedna te ista riječ, sama ili na početku sintagme, može se napisati velikim ili malim slovom, već prema tomu što se kazuje. U Hrvatskome su pravopisu navedeni poučni primjeri s karlovačka županija/Karlovačka županija i sl., 8. izdanje, § 74., pa je dobro te primjere uzeti za pouku.

Treće, teškoće kao što ih navodi pitačica, odavno su mi poznate i zato sam već prije pedeset godina napisao članak pod naslovom Pravopisne posebnosti u novinarskoj praksi, Jezik, br. 5, god. IX., lipanj 1962., za koji mislim da će mnogima ako ga pročitaju, umanjiti slične muke.

No vratimo se pitačicinim primjerima. Među njima većina i nisu problem. Idu po

pravilima koja se nalaze u pravopisima, kao što je *lada, stojadin, ford, mercedes*, pa i *colt*, koji se kao vrsta samokresa u hrvatskome piše *kolt* i time se jasno pokazuje da nije vlastito ime, jer se izumitelj takvoga samokresa piše sa c, i to velikim C, *Colt*, i time primjenjuje pravilo da se imena i prezimena pišu velikim početnim slovom, a opći pojmovi nastali od njih malim.

Pitačicu muči prijelaz od vlastite imenice u opću. Što se tiče automobila i vina mislim da je jasno za one vrste koje su u čestoj uporabi. Mnogo je teže s lijekovima jer se ne zna koji je naziv zaštićeno ime, a koji je prešao među opće imenice kao što je *aspirin, andol* i sl. U nedoumici treba pitati farmaceute jer oni to trebaju znati.

Da prijelaz od opće imenice u vlastitu i obratno nije jednostavan, lijepo pokazuje Ivan Aralica u svojem velikom romanu *Život nastanjen sjenama*. Pokazuje to u četiri primjera koji su veoma poučni pa ih je dobro navesti.

Prvi primjer:

„Joka je bila Revačeva starija sestra i njegovih ju je sedam sinova... zvalo *Tetkom*, ne dodajući uz to nikad njeno krsno ime pa takvu tetku treba pisati velikim početnim slovom, kao što se pišu vlastita imena. To valja činiti i zbog toga što su je i Revačeva unučad, kad su odrasla i počela joj dolaziti na vrata, također zvala *Tetkom*, iako im je ona, kao djedova sestra, bila baba.” (Str. 93.)

I odmah u daljnjem surječju Aralica desetak puta piše *Tetka*.

Drugi primjer:

„A sada, Zlatko, objašnjenje koje sam ti obećao dati! Zašto ćemo Torove, iako je to množina opće imenice, pisati velikim slovom? To je staja za ovce i, dok je u toj ulozi, opća je imenica, A Torovi su, pak, naselje čobana...” (Str. 104.) I sad dalje objašnjenje ima više od polovice stranice.

Treći primjer:

„A tamo gdje je ćaća, goneći san od sebe, učio svirati, bio je grob. Pravi grob, a ne mjesto koje bi nazivali Grobom.” (Str. 178.)

Četvrti primjer:

„Bitka se bije. Osvetnik se javlja!

Osvetnikom koji se javlja počinje rečenica, velikim slovom kao i svaka druga, pa se ne može znati pripada li ovo veliko slovo početku rečenice ili *Osvetniku*. Ali u završnoj strofi poeme... pjesnik piše velikim slovima. Personificira ih i pretvara u svojevrсно božanstvo! Nema sumnje, kad je to učinio sa *Slobodom* i *Osvetom*, da je to učinio i sa *Osvetnikom*. Tako piše i pjeva:

Svetu Slobodu i Osvetu slutim...

(Ivan Kovačić, Jama)

Kako se personificiranoj Pravdi pravi slika znamo: žena s povezom preko očiju i vagon u rukama! Kako se Slobodi prave spomenici i to znamo: žena s bakljom u ruci i, po mogućnosti, s galebovim krilima. Znali bismo i kako se drugim božanstvima nastalim personifikacijom apstraktnih pojmova modeliraju kipovi i slikaju lik i obličje, ali kako izgleda utjelovljena osveta ne znamo. Ili to samo ja ne znam, jer Osvetu ni na kojem zidu, ni na kojem trgu, ni na čestim uprizorenjima Jame nisam vidio.” (Str. 418. i 419.)

Tu se lijepo vidi dobro poznavanje pravila o velikom slovu i njegovo iskorištavanje u književnim djelima. Dokle to poznavanje ide, pokazuje što Aralica dobro zna da je u prvom pisanju Osvetnika neutralizacija *osvetnik/Osvetnik*.

Teškoća je dakle u prijelazima od opće imenice do vlastite i obratno, a o njima ne može odlučiti pravopis, nego pisac. Neki teškoću vide u takvim odlukama, htjeli bi *pappa in bocca*, kao što kažu Talijani, a to ovdje ne ide.

Ima i drugih primjera u kojima pisac mora odlučivati, kao što je npr. zarez. Ni pisanje zarezima ne može biti riješeno konkretnim pravilima. I tu pisac treba misliti kad piše što želi napisati.

Što se tiče velikoga slova, slično je i s pisanjem naziva naseljenih mjesta i država. Da bismo pravila o velikom slovu tu uspješno

primijenili, nije dovoljno poznavati pravila, nego moramo znati što je naselje, a što država, a ako ne znamo, za to su mjerodavni zemljopisci i pravnici, pa ako smo u nedoumici, moramo pitati njih, a ne pravopisce.

S nazivima država povezano je i izvorno ili prilagođeno pisanje, što je previše za ovaj članak pa to ostavimo za drugu priliku.

Stjepan Babić

OSVRTI

HRVATSKI U SRPSKOHRVATSKOM TIJESKU

Leopold Auburger, Hrvatski jezik i serbokroatizam, Rijeka, 2009.

Dugoočekivani hrvatski prijevod knjige njemačkoga slavista i kroatista Leopolda Auburgera (r. 1941.)

Die kroatische Sprache und der Serbokroatismus pojavio se potkraj 2009. pod naslovom Hrvatski jezik i serbokroatizam. Izdavač je Maveda i Hrvatsko filološko društvo iz

Rijeke, urednici Mario Grčević i Milan Nosić, prevoditelji Nikolina Palašić i sam autor. U odnosu na njemački izvornik iz 1999. hrvatsko je izdanje dijelom izmijenjeno i dopunjeno, pa se u određenom smislu može držati i novim. Jezikovo je čitateljstvo već upoznato s ovim zanimljivim

kroatističkim naslovom i polemikama koje je njemačko izdanje bilo pokrenulo u dijelu, serbokroatizmu još uvijek¹ sklone, njemačke slavistike, ali su pitanja koja je djelo otvorilo i potaknulo strukovno višestruko važna, pa je o njem potrebno još govoriti, napose o teorijskoj strani samoga serbokroatizma, koja je i glavnim predmetom ovoga osvrta.

Unutar osam problemskopovijesno postavljenih periodizacijskih razdoblja autor u rasponu od četiriju stoljeća (XVII.–XX.) prati razvitak „jedinstvenoga ijekavskoga novoštokavskoga općega, književnoga i standardnoga jezika u okviru hrvatskoga kao zasebnoga jezika” (str. 18.),² sučeljenoga sa serbokroatizmom kao posebnim oblikom lingvističkoga i političkoga pokušaja podčinjenja i uništenja hrvatskoga jezika, koji je osobito obilježio njegovu povijest u XIX. i

¹ Velimir Piškorec: Kraj serbokroatistike, Jezik, god. 43. (2001.) br. 3., str. 102. – 109.; Mario Grčević: O serbokroatizmu u suvremenoj njemačkoj slavistici, Isto, br. 4., str. 121. – 132. i Još jednom o serbokroatizmu u suvremenoj njemačkoj slavistici, njemačkoj slavistici, Isto, br. 5., str. 182. – 192.

² Ovdje se ne će ulaziti u raspravu je li riječ o novoštokavskoj ijekavštini ili je točnije govoriti o jekavskoj štokavštini kao odlici hrvatske književne i standardne osnovice, jer to bitno ne mijenja zaključke Auburgerove rasprave, ali bi, nesumnjivo, takvo razlikovanje pridonijelo boljemu i produbljenijemu određivanju autonomnosti hrvatskoga književnojezičnoga i standardnojezičnoga razvojnoga puta nasuprot Karadžićevoj ijekavskoj novoštokavštini.